

REFORMLAR VE SUÇ KOLLUĞU (*)

Prof. Dr. Nurullah KUNTER

1. Giriş

1. 1.

Ceza adaleti sahasında reformları ele alan bu toplantıda, adli polis de denilen fakat benim «suç polisi» veya daha geniş olarak «suç kolluğu» demeyi üstün tuttuğum (1) kolluk çeşidi bakımından reform meselesini birlikte tartışacağız. Sizlere bir tartışma zemini hazırlamak ödevi bana düştü. Ödevimi elimden geldiği kadar iyi bir şekilde yerine getirmeğe çalışacağım. Uygulamayı pek bilemediğim için yanıltığım noktalar herhalde olacaktır. Bağışlanmamı ve aydınlatılmamı şimdiden rica ederim.

Suç polisi meselesi doktrinde tartışılmakla kalmamış son zamanlarda kanun hazırlığı çalışmalarına da konu olmuştur. Meselâ Adalet Bakanlığı geçen ilk baharda, adli zabitanın nasıl kurulması ne gibi bir uygulama yapılması hususundaki düşüncelerimizi biz öğretim üyelerine sormuştu. Bu çalışmalar şimdi ne durumdadır, bir tasarı hazırlanmış mıdır, bilmiyorum. Bir ikinci çalışmanın da İçişleri Bakanlığında çok daha geniş ölçüde yapıldığını bir rapor dolayısıyla öğrendim. Gerçekten «zabitanın adli görevleri» adı altında 1970 de yayımlanan bir rapordan öğrendiğime göre İçişleri Hizmet ve Teşkilâtını Yeniden Düzenleme Proje Müdürlüğü kurulmuştur ve bu Müdürlüğün çeşitli ekiplerinden biri de «zabita ekibi» dir. Sadece bu ekip zabitanın idarî, siyasi, adli, askeri görevleri, özel zabitanın görevleri, bazı makam ve kollukların zabita görevleri ve zabitanın danışma ve yardımcı görevleri olarak 7 rapor düzenlemiştir veya düzenlemektedir. Ben sadece zabitanın adli görevleri rapo-

(*) İstanbul Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü tarafından 24 - 26 Şubat 1972 tarihleri arasında düzenlenen «Ceza Adaletinde Reform İlkeleri» Sempozyumuna sunulan rapor.

(1) KUNTER (Nurullah): **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. bası, İstanbul, 1970, s. 512.

runu görmek imkânını buldum. Bu rapordan bu çalışmanın ne kadar ciddi tutulduğunu görerek iftihar ettim.

1. 2.

Polis veya diğer çeşitleri de içine alacak şekilde daha genel olarak kolluk (zabıta) terimi, her yerde olduğu gibi bizde de birçok manâya kullanılmaktadır. Bu manâlardan birine göre kolluk, görülen iş yani görev (fonksiyon) dir. Kolluğun bir de bu görevi yapan kuruluşu belirtmek üzere kullanıldığı vardır. Bu ikisini birbirinden iyice ayırmak gerekmektedir. Bu ikisinin birbirine karıştırılması çok defa birçok yanlışlıklara yol açmış ve meselâ görev ayrılığının kuruluş ayrılığını da gerektirdiği sanılmıştır.

1. 3.

Görüşlerimi açıklamada, şöyle bir yol tutacağım: önce kolluğun ve bu arada suç kolluğunun görevini belirteceğim. Sonra suç kolluğunun kuruluşunu inceleyeceğim. Bizdeki uygulamayı da gördükten sonra reform konusuna geleceğim ve ilk olarak ileri sürülmüş olan en radikal tezi tartıştıktan ve kabul edilemeyeceği sonucuna vardık-tan sonra neler yapılması gerektiğini ana hatları ile belirtmeğe çalışacağım. Nihayet yapılması gerekenlerin yapılabilme ve uygulanabilme şanslarını araştıracağım.

2. Görev olarak kolluk

2. 1.

Önce kolluğu görev olarak ele almakla işe başlayalım. Görev incelemelerimi yaparken şu veya bu devletin kanunlarının üstüne çıktığımı ve sadece görülen işe yani göreve baktığımı da belirtmeliyim.

Zabıtaya eski Türklerde olduğu gibi bugün de kolluk deyişimiz, kollama görevi yaptığı içindir. Şu halde kolluğun görevi bir kelime ile «kollama» dır. Bu da «koruma» ve «araştırma» denilen iki görevden meydana gelir. Koruma görevi suç ve suçluluğa karşı düzeni korumadır. Bu koruma görevini de «önleme» ve «yardım» diye ikiye ayırıyoruz. Bizi asıl ilgilendiren araştırma görevidir ki, bunu da suç ve suçluları araştırma diye tanıtıyorum.

Kollama görevinin bu iki ana çeşidi yüzünden, görev manâsı ile kolluk biri «koruyucu kolluk» diğeri «araştırmacı kolluk» olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (2).

2. 2.

Bu sınıflandırmayı ve adlandırmaları yadırgamanız mümkündür. Çünkü gerek bizde gerek başka memleketlerde, gerek doktrinde gerek kanunlarda, ya başka terimler kullanılmakta ya da aynı terime başka manâlar verilmektedir. Ben adlandırmada türkçeleştirmek gayreti gütmedim. Amacım sadece görevi en iyi şekilde tanıtmaktır. Bir misal vereyim: meselâ benim koruma dediğim göreve önleme denildiği vardır. Benim önleme demeyişimin sebebi, korumayı daha geniş bulmam ve önleme terimine suçların sadece doğrudan doğruya önlenmesi manâsını vermemdir. Dolayısıyla önlemeye ben yardım diyorum. Bunun içindir ki, her ikisini ifade etmek üzere, yine türkçe olan önleme yerine koruma demek ihtiyacını duyuyorum.

2. 3.

Burada belirtilmesi gerekli bir nokta da şudur. Eskiden bir bütün olan kolluk görevi içinden sıyrılmağa ve ayrılmağa başlayan «suç kolluğu» dur. Bu itibarla suç kolluğu istisnayı teşkil eder. Geriye kalana verilen isim, geriye kalanı tam ifade edip etmeme bakımından önemli de olsa, suç kolluğu görevinin sınırlarını çizmede işimize yarayacaktır. Onun için bizce önemli olan suç kolluğu görevinin iyice belirtilmesidir ve adının yanlışlıklara yol açmamasıdır. Hatta bunun için geriye kalana «genel kolluk» demek de uygun olacaktır.

2. 4.

Araştırmacı kolluğa çok defa, idarînin karşıtı olarak «adli kolluk» denilmektedir. Bu idari-adli ayırımı bize Fransızlardan gelmiştir. Ancak adli karşılığı Fransızlar, bizim kazai diye tercüme ettiğimiz juridictionnele sıfatını değil, judiciaire terimini kullanmaktadırlar. Doğrusu aranılırsa, police judiciaire karşılığı adli polis demek de çeşitli sebeplerle isabetli değildir:

2. 4. 1.

Bir kere burada maksat, iddia, müdafaa ve kaza (yargılama) dan meydana gelen muhakeme (3) ile ilgili bir faaliyettir. Bu sebep-

(2) KUNTER, a.g.e., s. 81.

(3) KUNTER, a.g.e., s. 27, 40.

le muhakeme zabıtası denilmesi doğru olabilirdi. Ama aslında burda her türlü muhakeme değil sadece suç ve ceza ile ilgili olan muhakeme sözkonusudur. O halde araştırmacı polise başka bir ad verilecekse, yabancı memleketlerde yaygın olduğu üzere suç polisi demek lâzımdır. Netekim Fransızların tesirinde kalmayan ülkelerde «criminal police» «Kriminalpolizei» gibi tâbirlere rastlanmaktadır. Hatta police administrative - police judiciaire ayırımını ilk yapan Fransızlar bile Interpole «Commission Internationale de Police Criminelle» demekle police criminelle terimine de dillerinde yer vermişlerdir. Suç polisi kuruluşuna police judiciaire demekte devam etmeleri ise, bir alışkanlıktan başka bir şey değildir.

2. 4. 2.

Suç polisine adli polis denmesi, adli veya adliye denilince, adli mahkemeler akla geldiği içinde de isabetli değildir. Cezalandırma ve dolayısıyla suç ve suçluları araştırma işi sadece adli mahkemelerin tekelinde değildir.

2. 4. 3.

Adliye de sadece ceza mahkemelerinden ibaret değildir. Kolluğun suç ve suçluları araştırma görevine adli denmesi yüzünden, kolluğun adli görevleri denildiğinde, icrâ işlerindeki yardımdan, vergi borcundan dolayı verilen hapis ile tazyik kararlarının yerine getirilmesinden sözedilmesi bu isabetsizliği açıkça göstermektedir. Gerçekten bu saydığım işler, suç ve suçluları araştıran kolluğun uzmanlaşması ihtiyacının ifadesi olarak ortaya çıkan ve böylece geriye kalan kolluk görevinden ayırılmak istenen araştırma görevi ile (aşağıda 3.1.1.) ilgili değildir.

2. 4. 4.

Hatta suçlular hakkında alınan yakalama, tutma, zorla getirme gibi ve benim koruma tedbiri genel adı altında topladığım (4) bazı tedbirler dolayısıyla veya ihbar ve şikâyetleri kabul bakımından kolluğa verilen görevler, değil adli kolluk, hatta suç kolluğu terimine girmemektedir. Çünkü bunlar da araştırma (aşağıda 3.1.1.) görevi dışında kalmaktadırlar.

2. 5.

Kolluğun görevinin mahiyetini de incelememiz gerekmektedir.

(4) KUNTER, a.g.e., s. 433 - 489.

Devlet görevlerini kanun yapma, işleri yürütme ve uyuşmazlıkları çözme diye 3'e bölegelmekteyiz. Bunlara yasama, yürütme ve yargılama (kaza) diyoruz. Anayasada yargılama yerine yargı denmesi isabetsiz olmuştur. Çünkü uyuşmazlıkları kesip atan âlete benzettiğimiz yargı kesin ve yerine getirilebilir sonkarar ise bu işi yapanlar başından sonuna kadar yargı yapma mânasına yargılama görevini yapmaktadırlar (5). Nasıl yasamaya sadece yasa demiyorsak, yargılamaya da yargı demememiz gerekir. Kolluğun yaptığı iş bunlardan hangisine girer? Cevap vermekte güçlük olacağını sanmıyorum. Yargılama, eski adı ile kaza sadece hâkimlerin yaptıkları faaliyet olduğuna, kanun yapma da sözkonusu bulunmadığına göre, yürütmeye gireceğinden şüphe edilemez. Yürütme de bilindiği gibi geniş mânâda kullanılmıştır. Bunun içinde kanun yürütme yanında kanunların verdiği çeşitli işleri yapma yani idare de vardır. Görülüyor ki, kolluğun işi tam mânâsı ile idare işidir yani idaridir. Kolluğun görevi idarî olunca, onun bir çeşidi olan ve adli denilen kolluğun da idarî bir görev yaptığı kendiliğinden ortaya çıkar. Görülüyor ki, kolluğun bir çeşidine idarî, ötekine adli demek doğru değildir. Meğer ki bu iki çeşit kolluğun aynı esastan gelmediği adli denilen çeşidin adındaki kolluk kelimesine rağmen kolluk işi olmadığı iddia edilsin. O zaman da suç kolluğu ortaya çıkmadığı zamanlardaki veya suç kolluğu ayırımını kabul etmeyen kolluk çeşitlerindeki durumu izaha imkân kalmaz. Adli polis in polis olmadığını iddia edene de rastlamış değilim.

2. 6.

İdarenin çeşitli işleri arasında yer alan kolluk görevi devletin suçlulara karşı savaşması mânasına geldiği ve bu sebeple çok faydalı olduğu halde nankör bir iştir. Bu iş, her insan topluluğu gibi, canlı bir varlık olan devletin bünyesi içinde, eskiden «itrah» dediğimiz, diğer organların çalışması yüzünden meydana gelen pislikleri boşaltma görevine benzetilmiştir (6). Her canlıda, canlılığının sonucu olarak ona zarar veren maddeler bir kelime ile pislikler birikir. Bunları mümkün olduğu kadar azaltmak ve meydana geldikçe de zarar vermemeleri için vücuttan çıkarıp atmak gerekir. Devlet topluluğunda bu iş kolluğa düşmektedir. Toplumun iç düşmanları olan

(5) KUNTER, a.g.e., s. 81.

(6) BERTAUX (Pierre) : *On a la police qu'on mérite*. La Nef, juin-septembre 1963, s. 95.

suçlular onun bir nevi tabii mahsulüdürler. Bu mahsul de topluma göre değişir. Disiplinsiz, başıbozuk toplumlarda suçluluk daha fazladır. Biz de esefle söyleyelim ki, bu toplumlar arasındayız. Bir toplum suçlusu çok olduğu oranda kolluk istemez veya onu zayıflatmağa çalışır. Malî polis kurulmak istendiğinde koparılan yaygaraları herhalde hepiniz hatırlarsınız.

2. 7.

Kolluk görevinin koruma (veya idari) ve araştırma (veya adli) diye ikiye ayrılması pratik amaçlar güder. Bunların başlıcaları çoğalan kolluk görevlerinin daha iyi düzenlenmesi, öğretilmesi ve uzmanlaşmanın sağlanmasıdır. Eskiden işler azken böyle bir ayırım yoktu. Bugün de işleri az olan yerlerde veya özel kolluklarda böyle bir ayırma rastlanılmamaktadır. Bugün bazı büyük kuruluşlarda görülen bu ayırım suçlulukla savaşın iki taktiğinden başka bir şey olmayıp bunları birbirinden koparıp ayırmağa imkân yoktur. Birinin nerede bitip ötekinin nerede başladığı bile kesinlikle söylenemez (7). Suçluların araştırılması, cezalandırılmaları içindir. Ceza verme ise, suçları önlemenin, bir diğer söyleyişle toplumun suç ve suçludan korunmasının yollarından biridir. Kolluk görevi bir madalyaya benzetilebilir. Koruma ile araştırma aynı madalyanın iki yüzünden başka bir şey değildir.

3. Görev olarak suç kolluğu

3. 1.

Reformunu tartışacağımız suç kolluğunu, nelerin ve nasıl yapılması gerektiği hakkında bir fikir sahibi olabilmemiz için, biraz daha yakından inceliyelim.

3. 2.

Suç kolluğunun «araştırma» (investigation) görevi, ilerde delil olabilecek şeylerin yani beyan, belge ve belirtilerin kaynaklarının araştırılmasından ibarettir. Bu da ipuçlarını aramak, onların yardımı ile suçu işlediğinden hakikaten şüphelenilecek kişiyi bulmak de-

(7) SICOT (Marcel) : *Police générale et police judiciaire*, Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique, 1954, s. 32.

mektir. Bunu polisler, saman yığını içinde iğne aramaya benzetmektedirler (8).

Araştırma, doğrudan doğruya ve dolayısı ile araştırma olarak iki çeşittir. Araya bir insan katmadan yapılan «doğrudan doğruya araştırma» faaliyetleri de 1) gözkulak olma, 2) teftiş, 3) arama, 4) teknik bulgu elde etme diye dört kısma ayrılır. Gözkulak olma da 1) gözleme, 2) casusluk, 3) araya girme diye üçe bölünmektedir. Araya bir insan katılarak yapılan «dolayısıyla araştırma» da 1) ifade alma, 2) tanıma ve tanıtma, 3) yüzleştirme çeşitlerine ayrılmaktadır (9).

İşte suç kolluğu araştırma adı altında topladığımız bu faaliyetlerini şüphelerine göre tahminlerde bulunarak ve bu tahminleri kontrol ederek yapar ve suçu filânın işlediği kanaatine varır. Bu bir detektiflik işidir.

Suç polisinin pek çok vasıfları haiz olması gerekir. Suç polisinin geniş bilgisi olmalı, geniş bilgi kaynakları bulunmalı, her muhitte antenleri mevcut olmalıdır. Suç polisi suçu ve insanları bilmelidir. İnsanları, zaafı, temayülleri ve kusurları ile tanınmalıdır. Bunlar da yetmemektedir. Suç polisinde cesaret, ısrar, sebat, tenkit hassası, sezgi kabiliyeti gibi vasıflar da gereklidir (10). Detektiflik işinin pek çok hareketi ve seyyaliyeti gerektirdiğini de ilâve etmekte fayda görüyorum. Karakolda masa başında oturup çağırıldıklarının ifadesini almak detektiflik değildir. İşte bütün bu sebeplerle ki, kolluğun içinde bir kısım elemanların bilgi, kabiliyet ve tecrübeleri bakımından sadece suçluların araştırılması işinde çalıştırılması yoluna gidilmiş ve kolluk içinde suç kolluğu dalı böylece meydana çıkmıştır. Yoksa, savcılarının, hâkimlerin, mahkemelerin bir kelime ile adli makamların her türlü emirlerini yerine getirmek işini ayrı bir iş saymak için esaslı bir sebep yoktur.

3. 3. 2.

Suç kolluğunun bir bütün olan kolluk görevleri içinde niçin belirli bir hale geldiğini böylece gördükten sonra çok defa suç kol-

(8) FERAUD (Henri) : *Cette créature étrange, le policier*. Revue Internationale de Police Criminelle. 1966, s. 107.

(9) FOSCHINI (Gaetano) : *Sistema del Diritto processuale penale*. II, 1966, s. 67, KUNTER, a.g.e., s. 518 - 523.

(10) LOERTSCHER (Walter) : *Aperçu de police judiciaire*. Revue Internationale de Police Criminelle, 1966, s. 226.

luğu görevi içinde sanılan birçok işlerin suç kolluğu işi olmadığı kolaylıkla anlaşılacaktır.

3. 3. 2. 1.

Her şeyden önce suçla alâkali olmayan ve sadece hâkim, savcı gibi adalet mensuplarından gelen ve gerektiğinde zor kullanılacağı için kolluğa verilen emirleri yerine getirmenin meselâ icrâ memuruna yardımın suç polisi ile iliğuğı olmadığını belirtelim.

3. 3. 2. 2.

Suçla ilgisi olmasına rağmen «suçu meydana çıkarma» (dé-couverte) çok defa sanıldığıının aksine suç polisinin işi değildir. Benim daha önceki basılarda «öğrenme» ve son 4. basıda «bilgi edinme» dediğim görevin bir çeşidi olan «suçu meydana çıkarma», bir diğer söyleyişle suçların keşfedilmesi, kolluğun daima uyanık olması şeklinde özetleyebileceğimiz normal faaliyeti ile sağlanır. İstisna olarak başka bir suç bakımından yapılan araştırma faaliyetleri dolayısıyla de suç kolluğu tarafından suçların keşfedildiği vardır. Fakat bu bir tesadüften ibarettir. Kolluk görevi yapmayan diğer memurlar da kendi görevlerini yaparlarken suç keşfedebilirler. Görülüyor ki, suçların meydana çıkarılması ile araştırılmasını birbirine karıştırmamak lâzımdır.

3. 3. 3.

Şikâyet ve ihbarları kabul etme de suçla yakın ilgisine rağmen suç polisi işi değildir. Bu da «bilgi edinme» görevinin «haber alma» çeşidini meydana getirir. Gerçekten eğer vatandaşa bir kolaylık olmak üzere ihbar ve şikâyetlerini kolluğa da yapabilme yetkisini tanıyorsak, burada kolluğa düşen iş, yazılı dilekçeyi kabul etmekten veya sözlü dilekçe üzerine tutanak düzenlemekten ibarettir. Bu işi yapmak için suç ve suçluyu araştırmada uzmanlaşmış olmak gerekmediğine ve diğer kolluk memurları da bunu yapabileceklerine göre, vatandaşa, mahallesindeki karakola gitmek varken ve sayısı çok az olacak ve dağılması fazla mümkün olmayacak suç kolluğu elemanlarına başvuru demenin isabetsiz olacağı açıktır.

3. 3. 4.

Suç ile yakın ilgisi olmasına rağmen suçlu sanılan kişileri yakalama, tutma ve zorla getirme gibi işler de suç polisinin görevine girmemektedir. Zira burada da uzmanlık isteyen bir iş, bir detektif-

lik sözkonusu değildir. İcabında zor kullanılarak bir kişinin hürriyeti sınırlandırılacaktır. Bunu da her türlü kolluk yapabilir. Gerekirse suç polisi de elbet suçluyu yakalar. Fakat tutma, ve zorla getirme müzekkerelerinin yerine getirilmesi işinde suç polisini kullanmak, onun uzman olduğu sahada çalışmaması sonucunu doğurur ki, bu da bindiğimiz dalı kesmeğe benzer.

4. Kuruluş olarak suç kolluğu

4.

Artık kolluğun ve bu arada suç kolluğunun kuruluş olarak incelenmesine geçebiliriz. Derhal belirteyim ki, kuruluş meselesi görevden ayrı bir meseledir. Görevin pratik ihtiyaçlarla koruma ve araştırma diye ikiye ayrılması, kuruluşun da böylece ikiye ayrılmasını zorunlu kılmadığı gibi pratik ihtiyaçlar da kuruluşun görevden başka esaslara göre yapılmasını gerektirebilir. Netekim bizde polis kuruluşu idarî, adli ve siyasi diye üç bölüme ayrılmıştır, ve bu ayrılışın görevin koruma ve araştırma diye bölünmesine uymadığı görülmektedir (5. 5. 1.).

4. 1.

Kuruluş bakımından önce iki ihtimal vardır. Koruma ve araştırma görevini yapanlar ya apayrı iki kuruluştur, ya aynı kuruluştur. Bir üçüncü ihtimal sözkonusu olamaz.

4. 2.

Birinci ihtimal suç polisini İçişleri Bakanlığından alıp başka bir Bakanlığa bağlamak şeklinde gerçekleşecektir. Gerçi burada da hâkimlere mi, savcılara mı bağlı olsun diye düşünülebilir. Fakat hâkime bağlansın denildiğine ben rastlamadım.

Bu kesin ayrılmayı isteyenler yok değildir. Fakat bunu uygulayan memleketlerin pek az olduğu hatta bunlarda da uygulamada iki kolluğun tamamen ayrılamadığı belirtilmektedir (11). Bütün memleketlerin kolluk sistemini bilmiyorum. Bildiklerim arasında bu sistemi kabul edenin sadece Belçika olduğunu söyleyebilirim.

4. 3.

Suç kolluğu ile koruyucu kolluk görevlerini aynı kuruluşa yap-

(11) KIUKAS (U.) : *Principes d'une organisation de la police criminelle*. Revue Internationale de Police Criminelle, 1954, s. 35.

tırma şeklindeki ikinci ihtimal de ancak 3 şekilde gerçekleşebilir: 1) ya suç kolluğu ile koruyucu kolluk arasında kuruluşta hiçbir ayrılma yoktur. 2) ya iki kolluk kuruluşu aynı kuruluşun içinde her seviyede iki ayrı dal olarak gözüktür. Yani her seviyede ayrı ve teknik bir suç kolluğu da vardır. Fakat bu iki dal pratik bakımdan daima temas halindedir. Başlarında bir tek genel müdür bulunmaktadır. 3) yukarı kademede bütünlük, aşağı kademelerde ayrılma vardır.

Her memleket özel şartlarına göre bu üç sistemden birini seçmek zorundadır. Ülkesi geniş, parası ve elemanı az olan memleketler birinci sistemi teşkil ederler. Çünkü bu sistem az personel ister ve az masraflıdır. Ancak elbette ki bu sistem en az etkili olandır. İkincisi, birincinin tam tersidir. Etkisi fazladır, fakat her kademede ayırım yapıldığından fazla personele ihtiyaç gösterir, tabii masrafı da fazla olur. Bu da kalabalık ve zengin ülkelerin harcıdır. Üçüncü sistem ortalama bir yoldur ve her memleketin şartlarına uydurulabilecek esnekliktedir (12). 1968'de yapılan bir reformdan sonra Fransa (13) ikinci sisteme ve Türkiye'miz de üçüncü sisteme misal olarak gösterilebilir. Gerçekten Emniyet Genel Müdürlüğünde eğer yanılmıyorsam, bir adli zabıta müdürlüğü yoktur. Merkez teşkilâtındaki 4 daire reisinin ve bunların şubelerinin görevleri gizli tutulmuş, kanunda açıklanmamıştır. Zaten adli zabitanın kadrodan ayrılması gerektiğinden ve bu da tam teşekküllü polis karakollarında sözkonusu olduğundan, Genel Müdürlükte Adli Zabıta Müdürlüğü bulunmaması kanunun ruhuna daha uygun olurdu, diye düşünüyorum.

5. Memleketimizde suç kolluğunun kuruluşu ve işleyişi

5.

Suç kolluğu konusundaki reform tartışmalarına girmeden önce ve son olarak suç kolluğunun memleketimizdeki kuruluş ve işleyişine bakmamız gerekmektedir.

5. 1.

Bilindiği gibi memleketimizde kuruluş olarak kolluğun biri genel diğeri özel iki çeşidi vardır. Belediye, orman, liman kollukları ve

(12) KIUKAS, a.g.e., s. 37.

(13) *Police française. La réforme de 1968.* Revue Internationale de Police Criminelle, 1969, s. 1.

askerî kolluk gibi, özel kolluklar konumuz dışındadır. Ancak bu kuruluşlarda koruyucu ve araştırmacı kolluk ayırımının kesin olarak ve eğer yanılmıyorsam, görev bakımından dahi yapılmadığını ve bazan özel kolluk kuruluşu dahi olmadığı halde belli kuruluşların belli makam ve memurlarına kolluk yetkilerinin, tamamen olmasa da, verildiğini hatırlatmak isterim.

5. 2.

Genel kolluk kuruluşu polis ve jandarmadan meydana gelmektedir. Polis kuruluşu asıldır. Polislik, mensuplarında belli bir kültür seviyesini gerektirir. Bu da eleman ve para meselesi olduğundan, tatmin edici seviyede olmayanı da polis diye kullanmak ve hatta hiçbir mesleki formasyonu olmayan jandarma erine de polis yetkileri vermek zorunda kalmışızdır. Ancak kolluğun birleştirilmesi ideali gerçekleşse yani genel kolluk sadece polisten kurulsada dahi, toplumsal bünyedeki farklılara uygun olarak büyük şehirlerde, küçük şehir ve kasabalarda ve nihayet köy ve kırlardaki suçluluğun farklı olacağını, bu sebeple kolluk kuruluşunun birliğe rağmen farklı düzenlenmesi gerekeceğini de unutmamalıyız (14).

5. 3.

Genel kolluğun yardımcıları da vardır. Çarşı ve mahalle bekçileri mahallî kolluğun nezaretinde ve ona yardımcı olarak çalışırlar. Kır bekçileri de jandarmanın nezaretinde genel kolluk görevini yaparlar.

5. 4.

Genel kolluğun bir çeşidini teşkil eden jandarmanın adli denilen görevleri vardır. Bunlar Jandarma Kanununa göre (m. 28). Ceza Muhakemesi Kanununda kolluğun görevi olarak gösterilenlerdir. Kuruluş tüzüğü ise, sair kanunlara da atıf yapmıştır (m. 2. B). Jandarmanın adliye ile münasebetlerini de tüzük düzenlemiştir (m. 108-111). Uygulama şöyle olmaktadır: Jandarma karakolu işlenen suçlardan önce birlik komutanına haber vermekte ve soruşturmaları yapmaktadır. Soruşturma evrakı çoğunlukla fezlekeye bağlanmadan birlik komutanına ve oradan savcılığa yollanmaktadır. Tüzük Jandarma kuruluşu içinde sadece karakol, bucak ve ilçe komutanlıklarının adli görevlerinden söz etmektedir (m. 74, 78, 80). Fakat bu görev için kuruluş içinde bir bölünme yapılmamıştır.

5. 5. 1.

Polisteki durum jandarmadan farklıdır 1930 tarihli Emniyet

Teşkilâtı Kanununa göre (m. 9) Polis kuruluşu idari, siyasi ve adli bölümlerine ayrılır. Kuruluşun bölümlere ayrılmasında görevin koruma ve araştırma ayırımının esas tutulmadığı görülmektedir. Her ne kadar «zabitanın adli görevleri» başlıklı raporda «poliste bütün adli işlerin İkinci şubeler yolu ile yürütülmesi kaidedir» denilmiş ise de, (s.9), devletin umumî emniyetine müteallik suçlarla uğraşan Birinci şubenin yalnız önleme ile kalmadığı, suç işlendikten sonraki soruşturmaları da yaptığı gazetelerden öğrenildiğinden, aynı durum diğer suçlara bakan diğer şubeler bakımından da sözkonusu olabileceğinden, İkinci şubeye düşen adli işlerin diğer şubelerin konusuna girmeyen suçlardaki adli işler olduğunu söylemenin yanlış olmayacağına sanıyorum.

5. 5. 2.

Emniyet Teşkilâtı Kanunu adli polis, «asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğünce kadrodan ayrılan bir kısım» diye tarif etmiş ve «tam teşekküllü bir kadrodan daha az kuvvette olan polis teşekküllerinin tamamı veya bir kısmı adli polis olarak tefrik edilebilir» demiştir (m. 9. C). Görülüyor ki, kuruluş bakımından ayrılık, kanunumuzun tâbiri ile kadrodan ayrılma, sadece tam teşekküllü polis kuvveti olan yerlerde mecburidir. Diğerlerinde Genel Müdürlük duruma göre ya kadrodan ayırma yapacak yahut herkes adli işe de bakacak diyebilecektir. Kanuna göre ancak kadrodan ayrılanlar «adli polis» bölümünü teşkil edecektir. Bunlar da ya toplu olarak bulundurulacak yahut ihtiyaç nisbetinde bölgelere dağıtılacaktır. Kanun burada da esneklik sistemini kabul etmiştir (m. 10/1); uygulamanın ihtiyacı karşılayacak şekilde olduğunu umarım.

5. 5. 3.

Emniyet Teşkilâtı Kanunu adli polis adı altında kadrodan ayrılanların, adli işlerinden sadece tahkikatı (soruşturmayı) ele almıştır: adli işlere müteallik tahkikat salâhiyetli adli otoritelerin direktifi altında ve kanunlarına tevfikân yalnız adli zabıtaya yaptırılır. Demek ki, savcı soruşturma için sadece adli zabıtaya başvuracaktır. Kadrodan ayrılanlar tahminime göre sadece İkinci şubede olduğundan ve meselâ Birinci şubedekiler kadrodan ayrılmadığından, savcı Birinci şubeye başvuramayacaktır. Uygulamada savcıların diğer şubelere de başvurdukları sözügeçen rapordan anlaşılmaktadır. Bu durum kanunun yazılışına aykırı ise de, meselâ devletin umumî emniyetine taallük eden bir suçtan dolayı savcının, cinayet, hırsızlık

gibi suçlarla meşgul İkinci şubeye müracaatının da manası olmasa gerektir.

5. 5. 4.

Emniyet Teşkilâtı Kanunu idarî polisin de gerektiğinde adli zabıta vazifesi yapabileceğini kabul etmektedir. 12. maddenin 2. fıkrasının birinci cümlesi aynen şöyledir: «idarî polis, adli zabıta vazifesini tahrik eden herhangi bir hal karşısında kaldığı takdirde, bir taraftan adli zabıta vazifesini ifa etmekle beraber, diğer taraftan adli zabıtayı haberdar eder, adli zabıta gelince işi ona devreder».

5. 5. 5.

Ceza Muhakemesi Kanunumuz jandarma ve polis ayırımı yapmadan zabıttan bahsetmiştir. Şu halde kanun zabıta dediğinde yerine göre polis veya jandarma sözkonusudur. Diğer taraftan Ceza Muhakemesi Kanunu zabıtayı adli ve idarî diye de ayırmamıştır. Yaptığı sadece bazan memurdan bazan hem memur ve makamdan bazan memurdan ve âmirden söz etmesidir. Zaten bu kanun, 1929 da kabul etmemize rağmen mehz Alman Kanunu gibi 1877 tarihindeki durumu aksettirdiğinden, bizim anladığımız manâda detektiflik işi olan araştırma görevini düzenlememiştir. Onun sözünü ettiği zabıta çok defa her çeşit kolluktur. Meselâ polis bölgesi olan bir yerde ihbar ve şikâyetleri kabul (m. 151), şüpheli ölümleri bildirme (m. 152), (suçların keşfedilmesi manâsına) suçları aramak (araştırmak değil) ve delillerin karartılmasını önlemek için geciktirilmeden yapılması gereken işler manâsına) işin tenviri için lâzımgelen acele tedbirleri almak (m. 156) sadece suç polisinin değil, her polisin yapacağı iştir. Adliyeye müteallik işlerdeki emrin muhatabının da, icrâ memuruna yardımda veya yakalamada ve tevkif müzekkeresinin yerine getirilmesinde olduğu gibi, suç kolluğu ile yani detektiflikle ilgili olmaması da pekâla mümkündür. Kanunun düzenlediği sadece savcının yapacağı hazırlık soruşturmasıdır. Bu tahkikatı savcının bizzat yapacağı veya zabıtaya yaptırabileceği yazılıdır. Kanun yapıldığı zaman, hatta bugün hatta polis olan her yerde adli zabıta olmadığından tahkikatı savcı emrile yapacak zabıta kelimesi ile kanunun sadece adli zabıtayı kastedtiği söylenemez. Kaldı ki, burada sözkonusu olan ifade almalardan ibaret bir faaliyettir. Bu da işlerin bir dereceye kadar aydınlanmasından sonra mümkündür. Yoksa işin başındaki detektiflik konusunda savcılar emir ve direktif verecek durumda değildir. Savcı ancak ortaya bir sanık çıkacak kadar durum aydınlandıktan sonra soruşturmanın nasıl tamamlana-

cağını söyleyebilir. Diyelim ki, bir kuyumcu öldürülerek bir soygun yapıldı. Polis dükkânda gerekli tedbirleri aldı ve savcıya bildirdi. Ortada hiçbir şüpheli dahi yokken savcının herhangi bir direktif verebileceğini nasıl umarsınız? Suç yerinde bulunan saat camı savcıya götürülse de, hangi savcı bunun özelliğini bilir de, eski soygunculardan bu saati kullananlardan, hangisinin camının kırıldığını, onların muhitinde araştırmalar yaparak öğrenin ve onu yakalayın, diye direktif verebilir?

5. 5. 6.

Ceza Muhakemesini düzenleyen morfolojik bir prensipe göre (15) Ceza Muhakemesi daima daha öne bir yeni bünye ilâvesi suretile gelişmiştir ve gelişmektedir. Gerçekten eskiden Ceza Muhakemesi sadece bugün sonsoruşturma dediğimizden ibaretti. Daha sonra önüne ilksoruşturma dediğimiz bir yeni safha geldi. Daha sonra ilksoruşturmanın da önüne bir hazırlık soruşturması ilâve edildi ve bu ikisine birlikte önsoruşturma adı verildi. Çeşitli kanunlar gelişmenin bu safhalarına göre çeşitli düzenlemeler getirmişlerdir. Meselâ eski hukuklar önsoruşturmayı hiç tanımaz. 1808 Fransız Kanunu bir adım ileri gitmiştir ve muhakeme adını sonsoruşturmaya vermekle beraber ilksoruşturmayı da düzenlemiştir. Hazırlık soruşturması ihtiyaçların zoru ile Fransa'da 1957 ye kadar kanun dışında yapılagelmıştır. Bizim Memurin Muhakematı Kanunu da Fransız sistemini örnek aldığından bu seviyededir. 1877 Alman Kanunu ve dolayısıyla bizim Kanunumuz hem son ve hem ilksoruşturmayı hem de hazırlık soruşturmasını düzenlemiştir. Fakat bu da artık eskimiştir. Bugünün ihtiyaçları hazırlık soruşturmasını da ikiye bölmemizi, daha doğrusu savcının yaptığı veya yaptırdığı soruşturmanın önüne polisin yaptığı bir soruşturma ve araştırma ilâvesini ve bunun düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu mesele bütün dünyada Ceza Muhakemesi Hukukunun bugün karşılaştığı en önemli meselelerden biridir (16). Ben, şahsan, kanunumuzun yarım yamalak hükümlerinden faydalanarak, bunu sanıksız ve sanıklı hazırlık soruşturması olarak ve «başlangıç soruşturması» «kısa soruşturma» adları altında ve 1964 teki 2. basıdan beri sistemleştirmeye çalışıyorum (17).

(15) KUNTER, a.g.e., s. 493.

(16) FOSCHINI, a.g.e., c. II, s. 14; KUNTER, a.g.e., 494-495.

(17) KUNTER, 2. bası, s. 539-596; 4. bası, s. 507-559.

6. Suç kolluğu görevi niçin apayrı bir kuruluşa verilmemelidir?

6. 1.

Reform konusundaki görüşlerimi açıklamaya bugün en çok tartışılan bir meseleyi ele almakla başlayacağım. Bu da suç kolluğunun genel kolluktan tamamen ayrılıp müstakil olması ve adli makamların emrine verilmesi meselesidir. Tamamen ayırma kabul edilirse, bu kuruluşun Adalet Bakanlığına bağlanması gerekeceğini sanıyorum. Netekim Belçika'da durum böyledir.

Bu sistemin pek az memlekette uygulandığını biraz önce belirttim (4. 2). Bu tezin bizde de taraftarları vardır. Meselâ sayın meslekdaşım Prof. Erem suç kolluğunun doğrudan doğruya adli makamlara bağlı müstakil bir teşkilât haline getirilmesini istemektedir (18). İtalya'da da bu tezi tutanlar varsa da, tutmayanlar daha fazladır (19). Bu tez taraftarlarından bir kısmının savcı kontrol ve direktifi altında çalışmakla müstakil bir kuruluş olmak arasındaki farkı gözden kaçırdıklarını sanıyorum. Netekim İtalyan Anayasasının 109. maddesi bu yüzden farklı şekilde yorumlanmıştır. «Adalet makamları adli zabıtaya doğrudan doğruya emir verebilir» şeklinde olan bu maddenin savcüyü sadece görev bakımından âmir yaptığı, organik bakımdan durumu değiştirmedığı tezi İtalya'da çoğunlukta- dır. Görülüyor ki, İtalyada da suç polisi genel polisten kopmuş değildir. Bu madde bizde de, emir vermekle ayrı kuruluş olmak arasındaki farka dikkat edilmiyerek yanlış anlaşılmış, bu yüzden metin dahi değiştirilerek «adli zabıta doğrudan doğruya adalet mercilerinin emrindedir» şeklini almış ve 1960 Anayasa Tasarısına girmişti. Gerekçesinde de «adli zabitanın başlıbaşına bir varlık kazanması yolunun açılmasının adalet işleri bakımından çok faydalı görüldüğünden» sözedilmiştir. Fakat Temsilciler Meclisi bu maddeyi pek haklı olarak Tasarıdan çıkarmıştır.

6. 2.

Suç kolluğunun ne için genel kolluktan kopmaması tezinde oi-

(18) EREM (Faruk) : *Ceza Usul Hukuku*, 2. bası, 1968, s. 196.

(19) MANZINI (Vincenzo) : *Istituzioni di Diritto Processuale Penale*, 12. bası, s. 127. EULA (Ernesto) : *La polizia giudiziaria*, *Rivista Penale*, 1967, s. 530; VELOTTI : *Aspetti e problemi della polizia giudiziaria*, *Rivista Penale*, 1965, s. 234; FOSCHINI, a.g.e., c. I, s. 392.

duğumuzu önce karşı tezin gerekçelerini birer birer çürüterek vermeğe çalışacağım.

6. 2. 1.

Suç kolluğunu bağımsız yapıp, savcılarının emrine vermek isteyenler savcılarının adli makam olmasından hareket etmektedirler. Bence, adli ile kazai farkı gözden kaçırılmaktadır. Adliye ile ilgili olmak başka şey, ancak hâkimlerin yaptığı kaza (yargılama) ile ilgili olmak yine başka şeydir. Savcının yaptığı da, kolluğun yaptığı da, adliye ile, adalet ile hatta muhakeme ile ilgili olsa da kazai değildir. Çünkü iddia, müdafaa ve yargılama makamlarının faaliyettinden meydana gelen muhakeme adli kollektif faaliyet içinde sadece hâkimlerin yaptığı kısım yargılamadır ve bağımsızlık ancak burada sözkonusudur. Teminatlı olmak ile bağımsızlık da aynı şey değildir. Savcılarının da teminatları vardır ama, bağımsız değildir. Ceza muhakemesinde davacı olan savcının yaptığı iş, bir devlet işi olarak, yürütmenin idare bölümüne girer. Anayasanın savcılardan yargı bölümünde bahsetmesi onun adaletle ilgili bir idari makam olması ve özellikleri bulunması yüzündendir. Yoksa, davacılık ne kanun yapma işidir, ne de uyuşmazlıkları çözme işidir. Anayasanın bu sistematığına belki de İtalya'da olduğu gibi, hâkimlerin ve savcılarının magistrato diye müşterek adı olması ve İtalyan Anayasasında magistratura başlıklı bir bölümün bulunması yol açmıştır. Yoksa tekrar edelim savcı davacıdır ve davacının işi ile hâkimin işi elbet bir olamaz.

6. 2. 2.

Eğer bugün suç kolluğu gelişmemiş ve uzmanlaşmamış ise, bunun sebebi herhalde savcılığa bağlı olmaması, genel kolluktan tamamen ayrılmaması değildir. Çünkü savcılarının veya onların başı olan Adalet Bakanının elinde böyle bir sihirli deynek yoktur ki, bu iş onların emrine geçince bunlar oluversin. Gelişme ve uzmanlaşma bir para işidir, zihniyet işidir. Birazdan tekrar belirteceğim gibi, toplumun suçlulukla savaşı hakikaten istemesi işidir. Eğer bunlar sağlanırsa, genel polisin bir bölümü olarak da suç polisinin gelişmesine ve uzmanlaşmasına hiçbir engel kalmıyacaktır.

6. 2. 3.

Adli zabitanın genel zabıta içinde tam bir kuruluşu olmadığı, birçok yerlerde gerçekleşemediği doğrudur. Fakat şartlarımız gerçekleştirmeğe elvermemişse, elvermiyorsa, apayrı bir kuruluşu nasıl gerçekleştirebiliriz?

6. 2. 4.

Zabitanın adli görevi raporunda da belirtildiği üzere (s. 23), suçun suçlusunu bulmaktan ziyade, suça suçlu bulmak alışkanlığından, dayak zoru ile suçu itiraf ettirmeden, haklı olarak şikâyet edilmektedir. Fakat suç kolluğunu savcı emir ve idaresine vermekle ve onu genel kolluktan tamamen ayırmakla işlerin düzeleceği sanılmamalıdır. Zira değişiklik sadece savcıların bugünkü polis âmirlerinin yerine geçmesinden ibaret kalacaktır. Bugün polis âmirleri durumu bilmiyorlar mı? Bildikleri halde çok defa ses çıkarmıyorlarsa, bunların sebepleri vardır. Bu sebepler ortadan kalkmadıkça yarın savcı da ses çıkaramıyacaktır. O zaman suçlu polis hakkında tarafsız bir şekilde soruşturma yapacak savcıdan da mahrum kalacağız.

6. 2. 5.

Savcının direktifi altında çalıştığı için suç kolluğunun özlük işlerinde sadece genel kolluğa bırakılmaması gerektiği yani suç kolluğuna teminat tanımak icap ettiği de doğrudur. Fakat bunun için suç kolluğunun büsbütün kopup müstakil olması gerekmez. Netekim yukarıda sözü geçen zabitanın adli görevleri başlıklı raporu bunu sağlayacak tavsiyeleri ihtiva etmektedir (meselâ tavsiye 4 ve 10).

6. 2. 6.

Polisten çok şikâyet edilmektedir. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi (2.6) toplumun pislikleri ile uğraşan nankâr bir meslektir. Toplumun pislikleri yani suçlular, her vesileden faydalanarak polisi kötülemek isterler. Polis melektir demiyorum, fakat onun zayıflamasından faydalanmak isteyen bazılarının göstermek istedikleri kadar da kötü olmadığını sanıyorum. İtalya'da şikâyetlerin pek arttığı 1952 yılında bu konuda bir soruşturma yapılmıştı. Adalet Bakanının hâkimlerden, milletvekillerinden, avukatlardan kurduğu bu komisyon, polisin nüfuzunu kötüye kullanma hallerinin pek düşük nisbette olduğu sonucuna varmıştır (20). İtalyanlarla benzerliklerimiz gözönünde tutulursa, bizde de durumun pek farklı olmaması için büyük bir sebep olmasa gerektir.

6. 2. 7.

Suç polisinin savcının kontrolü altında çalışması vatandaşlar için ciddi bir teminattır. Netekim 1953 te Roma'da toplanan Ceza Hukuku Milletlerarası Kongresi de suç polisinin muhakeme dışı tesirlerden kurtarılmasını ve sadece adalet makamlarından emir almasını temenni etmiştir. Ama bu temenninin gerçekleşmesi için suç

(20) VELOTTI (Giuseppe) : *Aspetti e problema della polizia giudiziaria*, Rivista penale, 1965, s. 234.

kolluğunun genel kolluktan kopması şart değildir. Netekim tamamen kopma teklifi sözügeçen kongrede de istenilmiş, fakat kongrece kabul edilmemiştir (22).

6. 2. 8.

Suç kolluğunu sadece savcılarının emrine vermek isteyenler, suç kolluğunu tarafsız kılmak isterler. Savcı tarafsız değildir ki, onun emrindeki suç polisi tarafsız olsun. Savcının tarafsız olmamasının sebebi, Ceza Muhakemesinde davacı tarafı teşkil etmesidir. Savcı, davalı durumunda olan sanığa karşı, davacı durumunda olan devleti temsil eder. Muhakemede tarafsız olan biri varsa, sadece hâkimdir. Kolluk, hangi çeşit olursa olsun, devletin kolluğudur. Elbet devlet tarafında ve suçlunun karşısında yer alacaktır.

6. 2. 9.

Suç kolluğunu savcının emrine bağlamak isteyenler çok defa savcının da bağımsız olmasını isterler (23). Bu istek realitelere aykırıdır. Suçlar kanunların çiğnenmesidir. Kanunları yürütmek ve toplumun huzurunu sağlamakla görevli ve sorumlu olan yürütmeye, suç işlendiğini gördüğü ve birisini suçlu kabul ettiği zaman «Sen ceza veremezsin. Muhakemesiz ceza olmaz. Mahkemeye başvuruyoruz. O halde yürütmenin mahkemeye başvurabilmesi en azından bir vatandaş kadar hakkıdır. Bunun için de emrindeki savcıya dava açmadığı zaman Adalet Bakanı «dava aç» diye emir verebilmelidir. Aksi takdirde, yürütmenin elini kolunu bağlamış, işlenen suçlar karşısında onu seyirci durumuna sokmuş oluruz ki, bu da ona görevler ve sorumluluklar vermekle bağdaşamaz.

7. Suç kolluğu genel kolluktan niçin tamamen ayrılmamalıdır?

7. 1.

Suç kolluğunun genel kolluktan tamamen kopması her şeyden önce imkânsızdır. Suç polisi diğer genel polis gibi suç işlenmek üzere olduğunu görürse, suç işlenmesini mi bekleyecektir? Bunun tersine, devriye gezen genel polis rastladığı suça elkoyamayacak mıdır? Emniyet Teşkilâtı Kanunumuzun idarî polise bu hallerde adli polis yetkisi vermesi bir zorunluğun ifadesidir.

7. 2.

Suç kolluğunun ayrı bir uzmanlığa sahip olması başka şey, ge-

(22) Revue Internationale de Droit Pénal, 1954, no. 1-2, s. 250; SICOT (M.): Un congrès intéressant et animé: le 6 e Congrès int. de droit pénal à Rome. Revue Internationale de Police Criminelle, 1953, s. 322.

(23) Meselâ EREM (Faruk) : a.g.e., s. 134.

nel kolluktan kopması yine başka şeydir. Genel kolluk içinde de uzmanlaşma pekâla mümkündür.

7. 3.

Hukukçu olan savcının detektiflik konusunda direktif dahi veremeyeceğini gördük. Zaten bunun içindir ki, bugün dahi uygulamada savcılar bu işlere karışmamakta, polis ortaya bir şüpheli çıkardıktan ve dosyayı kendisine gönderdikten sonra onu hukuki bakımdan değerlendirmekte ve eksiklik görürlerse, tamamlatmaktadırlar. Detektiflik bakımından direktif dahi veremeyen savcı genel kolluktan tamamen ayrılıp kendisine bağlanacak olan suç kolluğunu nasıl idare edebilir?

7. 4.

Suç kolluğunu ayırıp savcıya bağlamak suçlulara yarar. Suçluların özellikle örgütlenerek suç işlemelerinin ve tedhiş, yani yıldırma yollarına başvurmaların arttığı son zamanlarda bu örgütlerin belli bir yerdeki bir veya iki savcıyı yıldırmaları veya ona şu veya bu suretle tesir etmeleri, idareye ve hükûmete tesir etmelerine nazaran çok daha kolaydır. Zira birincisinde suçluların ve özellikle örgütün karşısında bir veya iki kişi, diğerinde ise, arkasında devlet kuvveti ile bütün bir idare ve hükûmet vardır. Suç kolluğu genel kolluktan ayrılıp, savcının emrine bağlanırsa, birçok suçlu sadece cezalandırılmaktan değil, sanık olmaktan dahi kurtulabilecektir. Hele bir de savcıyı bağımsız yapabilirlerse, suçluların keyfine payan olmayacaktır.

7. 5.

Savcının davada taraf olduğu için tarafsız olamaması, nasıl çatışan iki fertten veya gruptan birini tutması ve mahkemeye vermemesi ve tutmadığı tarafı mahkemeye vermesi manâsına gelmezse, suç kolluğunun hattâ koruyucu kolluğun devlet kolluğu olması da, devlet tarafını tutmasına rağmen, çatışan fert veya gruplardan birini tutması manâsına gelmez. Kolluk suçlular arasında taraf tutmayacaktır. Tarafsızlıktan ancak bu manâda bahsolunabilir. Fakat bu manâda tarafsızlık savcı için de sözkonusudur. Suç kolluğunu savcının idaresine vermekle mesele çözülmüş olmayacaktır. Kaldı ki, genel kolluk da bu manâda taraf tutabilecektir, fakat kimse bunların savcı idaresine verilmesini istememektedir.

7. 6.

Suç kolluğunu genel kolluktan ayırmak mümkün olsa bile, uygun olmaz. Bunu iddia edenler Ceza Muhakemesi realitesi ile Ceza Muhakemesi dışı realitenin birbirine kaynaştığı sınır bölgesinde bulunduğumuzu görmemekte ve bu sınır bölgesinin özelliklerini göz-

den kaçırmaktadırlar. Ceza Muhakemesi dışı realite tam şurda biter ve Ceza Muhakemesi realitesi burda başlar, denilemez. Bir bölge vardır ki, ne tam muhakeme dışıdır, ne tam muhakemedir. İşte bu sınır bölgesinde oluş suç polisinin varlık sebebidir. Zira suç kolluğu muhakeme dışı realitelerden muhakeme realitesi için bu bölgede malzeme toplayacaktır. Adli polisi sadece adli makamlara bağlayıp çalıştırmak idarî realiteden tecrit etmek Ceza Muhakemesinin müessiriyetini azaltacaktır. Bu, tıpkı bitki dünyası ile maden dünyası ayrıldır diyerek ağacın kökünü topraktan ayırmağa benzer (24).

Hazırlık soruşturmasında idarî makamlara, bu arada savcılığa ve yardımcısı sıfatile kolluğa görevler verilmesi de muhakeme dışı realiteden muhakeme realitesine geçiş döneminde olmamızdandır. Muhakeme realitesine muhakeme dışı realite hayat verir. İddia, müdafaa ve yargılamadan meydana gelen muhakeme başlangıçta ana karnındaki rüşeym ve cenin gibidir. Başlangıç soruşturmasında, yani ortada sanık yokken, bu canlı varlık henüz şekilsizdir, yani rüşeymdir. Onun içindir ki, bu devrede savcılık ve kolluk dışında kalan çeşitli idarî makamlara, memurlara hatta resmî sıfatı olmayan kişilere suçları haber vermek gibi görevler verilmiştir. Rüşeym şekillenince cenin adını alır. Bu da muhakemede ortaya bir sanığın çıkması şeklinde gerçekleşir. Artık şüpheler bir kişi üzerinde kuvvetlenmiştir. Ona suç isnat edecek yani ona sanık sıfatını verecek bir duruma gelmişizdir. Ceza davası açılması ise, daha sonraki doğuma benzer. Demek ki dava açılıncaya kadar muhakeme bile, muhakeme dışı âlemden kopmuş değildir. Suç polisi nasıl kopabilir?

7. 7.

Bu sistemin personel sayısını çok arttıracığı ve her bakımdan çok masraflı olacağı şüphesizdir. Genel kolluğa bağlı suç kolluğu sistemleri içinde her kademede teknik bölünmeyi dahi memleketimiz şartlarına uygun bulmayan ben, elbet genel kolluktan tamamen ayrılmayı memleket şartlarına büsbütün aykırı görmekteyim.

7. 8.

Dünyadaki devletlerin pek büyük çoğunluğu suç polisini genel polisten tamamilen ayırmamıştır. Ayıranlarda da, uygulamada iki kolluğun yine tam ayrılamadığı görülmektedir. Bütün bunların bir manâsı, bir hikmeti vardır. Dünya çapındaki bu tecrübelerden faydalanmamak akılsızlık olur. Durumu değiştirmek için beklememiz gerekir. Değiştirenler çoğalırsa ve şartları bize uygun olanlarda başarı elde edilirse, o zaman biz de değiştiririz. Şimdi dünyaya bu

bakımdan bir nevi öncülük etmemiz çok aşırı bir iddia olur. Türk toplumunu ve kolluğunu tecrübe tahtası yapmağa kimsenin hakkı yoktur.

8. Ana çizgileri ile yapılması gerekenler

8.

Suç polisini genel polisten tamamen ayırmak imkânsızlığını belirtmekle reform konusunda en büyük görevi yaptığım kanısındayım. İş bununla bitmemektedir. Onun için neler yapılması gerektiğini tartışmak ve yapılabilecekleri ana hatları ile belirtmek de gerekmektedir. Fakat bunların da yapılabilip yapılamıyacağı, yapılabilirse, uygulanabilip uygulanamıyacağı ayrı bir konudur. Ona da sözlerimin sonunda temas edeceğim.

Yapılması gerekenler görüleceği gibi, büyük çapta değişiklikler değildir. Bu sebeple reform teriminin bile uygun düşmeyeceği haklı olarak ileri sürülebilir.

8. 1.

Jandarmanın genel kolluk olarak kabulünü gerektiren sebepler ortadan kalkmadığından, jandarmanın kaldırılmasını düşünemiyorum. Bu sebeple kolluğun birleştirilmesini bir reform tedbiri olarak ileri süremiyorum.

8. 2.

Jandarma muhafaza edileceğine göre, onun içinde suç ve suçluların araştırılması işi ile uğraşacak bir bölümün ayrılıp uzmanlaşmasını bir reform teklifi olarak ileri sürebilir miyiz? Ben bunda şüpheliyim. Jandarma subaylarının Harp Okulundan çıktıktan ve temel kurs gördükten sonra idarî, askerî ve adli yönden yetişmeleri için kurslar görmeleri bence onların suç kolluğu olarak uzmanlaşmasına asla yeterli değildir. Erler bakımındansa, zaten imkân yoktur. İçişleri Bakanlığındaki düzenleme Proje Müdürlüğünün Zabıta Ekibi polisteki kadro ayırmaları esasına paralel olarak Jandarma Kanununda da değişiklikler yapılmasını tavsiye etmiştir (tavsiye no.1). Bu ekip çok geniş manâda adli görevi hesaba kattığından belki haklıdır. Fakat ben suç kolluğu derken sadece uzmanlaşmayı gerektiren detektiflik faaliyetini gözönünde tuttuğumdan, jandarmanın böyle bir reforma elverişli olmadığını düşünüyorum. Polisin suç ve suçluları araştırma ile görevli uzmanlarının, gerektiğinde jandarma bölgelerinde de çalışmasını kabul etmek bana en uygun yol olarak gözükmektedir.

8. 3.

Suç polisinin genel polisten ayrılmaması tezinde olduğuma göre, daha önce belirttiğim üç ihtimalden hangisini tercih etmemiz gerektiği meselesi de ortaya çıkmaktadır. Burada da fazla tereddüde mahal görmüyorum. Sözügeçen raporda da bu konuya değinildiğini görmedim. Bence, memleketimizin şartları, yani ne çok fakir ne çok zengin oluşumuz nüfusumuzun ne çok az ne çok fazla oluşu, ortalama sistemi muhafazaya bizi zorlamaktadır. İmkânlarımız elverirse genel müdürlükte dahi bir suç polisi teknik bölümünü kurmakta tereddüt etmemeliyiz. Böylece mahallî kuruluşlardaki suç polisleri arasında koordinasyon sağlanır ve herbirinin ihtiyacı daha iyi ve daha kolay giderilir. Fakat bunu da derhal yapılması zorunlu bir reform olarak ileri süremiyorum.

8. 4.

Bence, en önemli mesele suç polisinin uzmanlaşması olduğundan, her türlü adliye işlerine bakacak adlî polis kavramı ile detektiflik yapacak olan suç polisi kavramını birbirinden ayırmak gerekir. Önce, bu noktada bir karara varmalıyız.

8. 5.

Suç polisinin uzmanlaştırılması için meslek öncesi ve meslek içi eğitimi sağlanmalıdır.

8. 6.

Suç polisi gerekli her türlü araçlarla donatılmalıdır. Yeni suçluluk şekilleri ile savaşılabilecek imkânlar sağlanmalıdır. Mevcut teknik bürolar suç polisine bağlanmalıdır. Polis teknolojik ilerlemelerden muhakkak faydalandırılmalıdır.

8. 7.

Miktarı nisbeten az olacağından, suç polisi elemanları mümkün olduğu kadar toplu bir halde bulundurulmalı, meselâ karakollara kadar yayılmamalıdır.

8. 8.

Savcının emri ve denetimi altında çalışacak olan adli polis değil, suç polisi olmalı ve teminat sağlanmak üzere bunların özlük işlerinde savcılar da söz sahibi kılınmalıdır.

8. 9.

Suç polisi savcılıklarca etkili ve sürekli olarak yetiştirici ve öğretici bir denetime tâbi tutulmalıdır.

8. 10.

Suç polisi, adlî dahi olsa başka işlerde çalıştırılmamalıdır.

8. 11.

Suç polisi dışında kalan polislere de bir suçla karşılaştıklarında geciktirmeden yapacakları hususlar öğretilmelidir.

8. 12.

Çeşitli adli makamların emirlerini yapacak kolluk makamları, gerekiyorsa, emirlere göre farklı olarak belirtilmeli ve adli makamlarla kolluk arasında sürtüşmelere meydan verilmemelidir.

3. 13.

Mahkemelerin ve savcılarının işini azaltmak üzere, trafik suçlarındaki sistem yaygınlaştırılmalı ve nisbeten basit kabahatlerde kolluğun da para cezası vermesi sistemi benimsenmelidir. Ancak bu arada trafik suçlarındaki sistemin hatası da giderilmeli, yani polisin veya herhangi bir idari makamın verdiği bütün cezalar ilgililerin kabulü şartına bağlanmalıdır.

9. Yapılması gerekenlerin yapılma ve uygulanma şansları

9. 1.

Şu veya bu yapılsın demekle işin bitmeyeceğini belirtmeği de bir ödev sayıyorum. Gerçekten her şeyin başı toplumun suç ve suçlular karşısındaki tutumudur. Toplum çoğunluğu ile suçların ve suçluların cezalandırılmasını istemezse, bu dilekler ya gerçekleşmez ya da gerçekleştiği halde, kâğıt üzerinde kalır ve uygulanamaz. Toplum olarak yani polisi ile, savcısı ile, hâkimi ile, avukatı ile, basını ile, meclisi ile, hükûmeti ve sokaktaki vatandaşı ile suçlara ve suçlulara karşı çıktığımız ve bunu bir ihtiyaç olarak duyduğumuz takdirde kolluğumuzun bu ihtiyacı giderecek seviyeye çıkacağında hiç şüphemiz olmasın. Her memleket lâyıık olduğu hükûmetle idare olunur, denir. Bu söz doğrudur ve sosyal bir kanunu dile getirir. Bu kanun sadece hükûmetlere değil, her müesseseye uygulanabilir. Zira lâyıık olmak şartların gerektirdiği manâsınadır, yani determinist bir kanundur. Bir toplumda belli bir zamandaki belli şartlar belli bir müesseseyi yaşatır veya yaşatmaz. Her halde kendisine uydurur. Bizde de birçok kanun uygulanamıyorsa, yaşayan hukuk yazılı huktan farklı ise, sebebi de budur. İngiliz polisini başka memleketlerin taklit edememesinin ve silâhsız polisin sadece İngiltere'de bulunmasının sebebi, İngiltere'deki şartların ötekilerde olmamasından başka bir şey değildir. Her şeyimiz gibi, Üniversitemiz, Ordumuz, Maliyemiz Adliyemiz ve Basınımız gibi, Kolluğumuz da lâyıık oldu-

ğumuz kolluk yani bugünkü şartlarımıza uygun kolluktur. Eğer polisimiz kötü ise, kabahati polise değil, kendimize yani toplumuza bulalım. Bu demektir ki, bu şartlar altında daha iyisi olamıyor.

9. 2.

Sözünü ettiğim bu sosyal kanun elbet hiçbir reformun yapılamıyacağı, kanunlar değiştirilse de, uygulamanın değişmeyeceği manasına gelmez. Reformlar yapılabilir ve uygulanabilir. Elverir ki, önce şartları değiştirelim. İhtilâl taraftarlarının hemen ihtilâle geçmeyip şartları hazırlamağa çalışması da bu sosyal kanunu iyi bildiklerini gösterir.

Şu halde suç polisi konusunda reformlar yaparken mevcut şartları değiştirmeğe de önem vermeliyiz. Bu konuda aklıma gelenleri sıralayayım.

9. 2. 1.

Toplumun suç ve suçluları kötü görmesini, kendi devletini bir düşman saymamasını sağlamalıyız. Bu, tabii, bir kültür işidir.

9. 2. 2.

Polisi gözden düşen bir memlekette, polisten ne bekleyebilirsiniz? 27 Mayıs'tan sonra bunun yersizliği çabuk görüldü ve hatta kıyak kıyafet de değiştirilerek halkın polisine güvenmesi sağlanılmak istendi. Demek ki, suç kolluğundaki reformun temel şartlarından biri polise itibar kazandırmaktır. Bunun için de olur olmaz sebeplerle polis kötülenmemeli, içlerindeki kötülerini de derhal ayıklanmalıdır.

9. 2. 3.

Kütle haberleşme vasıtalarının sınır tanımadığı bir günde yaşıyoruz. Amaçlarına varmada önce polisin, sonra da ordu'nun kendilerine karşı çıktığını bilen ve plânlı çalışan örgütler her yola başvurarak hatta san'atın bile san'at için olduğunu kabul etmeyerek onu da kendilerine alet etmeye çalışarak düzen kuvvetlerini hırpalamağa çalışmaktadırlar. Dünyada daha doğrusu onun hürriyeti seçen bölümünde, polis ve ordu'yu kuvvetsiz hale getirme çabaları ve propagandaları her zamankinden fazladır. Bunları susturmağa imkân olmadığına göre, karşı propaganda ile, vatandaşlara suç ve suçluların kötülüğü telkin yolu ile öğretilmeli, yaptıklarının iyi tarafları belirtilerek polis yine telkin yolu ile vatandaşa sempatik gösterilmelidir. Basınımıza da bu konuda büyük ödevler düşmektedir.

9. 2. 4.

Suç enflasyonu da önlenmelidir. Meselâ lüzumlu lüzumsuz her

yere trafik yasakları korsanız, halk hiçbirini dinlemez. İki ay önce Paris Polis Müdürü, park yasaklarını tesirli bir hale getirmek için, gereksiz yerlere konmuş olan binlerce yasak işaretini kaldırma yoluna gitti ve buna «dépanneautation» adını verdi.

9. 2. 5.

Vatandaş çekinmeden suçları polise haber verebilmelidir. Bunun için de haber verenler gizli tutulmalıdır. Çünkü polisin haber verenleri suçlulara karşı koruması imkânsızdır.

9. 2. 6.

Polisin çalışma şevkini kırmamak lâzımdır. Polisin hayatı bahasına yakaladığını meselâ gardiyanın rüşvet alarak salıverdiğini görmesi, menfaati sarsılanların âmirlere tesir ederek çalışan polisi kötü duruma düşürebilmeleri, sık sık af kanunları çıkması ve benzeri pek çok sebep ortadan kaldırılabilirse, polise de çalışma gayreti gelir.

9. 2. 7.

Ordu dış, polis iç düşmanlara karşı savaşı. Ordu'nun içerde görev yapması çok istisnaidir. Bu sebeple polis de ordu gibi sevgi ve malî ilgi görmelidir.

9. 3.

Reformlar konusunda teklif olarak fazla bir şeyler getiremediğim için sizleri belki hayal kırıklığına uğrattım. Fakat hiç olmazsa, üç noktada yine faydalı bir şeyler yapmağa çalıştığımı sanıyorum.

1) Kolluk ve görevleri üzerine bir ışık tutabilmişsem, kendimi mutlu sayacağım.

2) Son zamanlarda ileri sürülen radikal fakat çok tehlikeli teklifin kanunlaşmasını hep birlikte önleyebilirsek, hepimiz memlekette büyük bir hizmet etmiş olacağız.

3) Kanun değişikliklerine fazla bel bağlamamak daha çok toplumdaki şartları değiştirmeğe çalışmak gerektiği hususunda ilgililerin dikkatini çekmeği başarırsak, bu da her halde azımsanacak bir iş olmayacaktır.